

УДК 343.985

А. М. Лазебний,

кандидат юридичних наук,

І. С. Карпюк,

здобувач вищої освіти,

Університет ДФС України

ДОПОМОГА СПЕЦІАЛІСТА В ОТРИМАННІ ЗРАЗКІВ І ПІДГОТОВЦІ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ

У статті проаналізовано чинне законодавство, яке регулює залучення спеціаліста при отриманні зразків та підготовці матеріалів для проведення судових експертиз, та наукову літературу щодо даної теми. Досліджено проблеми доцільності залучення спеціаліста при отриманні зразків та підготовці матеріалів для проведення судових експертиз. Висвітлено процесуальну роль та зміст допомоги спеціаліста при проведенні таких дій.

Ключові слова: спеціаліст, зразки, отримання зразків, підготовка матеріалів для експертизи, залучення спеціаліста, слідчий.

А. Н. Лазебний,

кандидат юридических наук,

И. С. Карпюк,

соискатель высшего

образования,

Университет ГФС Украины

ПОМОЩЬ СПЕЦИАЛИСТА В ПОЛУЧЕНИИ ОБРАЗЦОВ И ПОДГОТОВКИ МАТЕРИАЛОВ ДЛЯ ПРОВЕДЕНИЯ ЭКСПЕРТИЗЫ

В статье проанализированы действующее законодательство, регулирующее привлечение специалиста при получении образцов и подготовке материалов для проведения судебных экспертиз, и научная литература по данной теме. Исследованы проблемы целесообразности привлечения специалиста при получении образцов и подготовке материалов для проведения судебных экспертиз. Освещены процессуальная роль и значение помощи специалиста при проведении таких действий.

Ключевые слова: специалист, образцы, получение образцов, подготовка материалов на экспертизу, привлечение специалиста, следователь.

A. M. Lazebnyi,
Candidate of Judicial Sciences,
I. S. Karpiuk,
*applicant of a higher
education,
University of SFS of Ukraine*

ASSISTING THE SPECIALIST IN OBTAINING SAMPLES AND PREPARING MATERIALS FOR EXAMINATION

The current legislation regulating the involvement of a specialist in obtaining samples and preparing materials for conducting forensic examinations and scientific literature on the subject are analyzed in this article. The problems of expediency involvement of the specialist in obtaining samples and preparing materials for forensic examinations are researched. The procedural role and content of assistance of a specialist in carrying out of such actions are also given below.

Key words: *specialist, samples, obtaining samples, preparation of materials for examination, attraction of a specialist, investigator.*

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається негативна тенденція підвищення рівня злочинності в нашій державі [1]. Ефективне, швидке та повне розслідування злочинів і притягнення винних до відповідальності найперше забезпечується якісним проведенням досудового розслідування та наявністю відповідної доказової бази. Усе більшої актуальності набуває таке джерело доказів, як висновок експерта. Проте для того, щоб судова експертиза була проведена належним чином, слідчому необхідно надати відповідні зразки та правильно підготувати матеріали для проведення експертного дослідження. На практиці виникає велика кількість проблемних моментів при здійсненні цих дій. Тому для їх усунення слідчий може звернутися за допомогою до спеціаліста – особи, що володіє спеціальними знаннями та навичками. Його участь сприятиме виконанню всіх завдань, які ставляться під час проведення таких процесуальних дій, що, в свою чергу, забезпечить належний рівень проведення експертизи.

Проблеми процесуального порядку та застосування тактичних прийомів отримання зразків для дослідження, підготовки матеріалів для проведення експертиз та участь у цих процесуальних діях спеціаліста досліджувалося різними науковцями, такими як: Ю. П. Аленін, Т. В. Варфоломеєва, А. І. Вінберг, В. І. Галаган, Н. А. Ємець, В. А. Жбанков, Н. О. Зубова, П. П. Іщенко, Н. С. Карпов, І. І. Когутич, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, О. А. Кравченко, І. П. Красюк, Є. Д. Лук'янчиков, О. О. Садченко, М. В. Салтевський, М. Ф. Сокиран, В. В. Тищенко, В. Б. Федосеева, І. Я. Фрідман, В. В. Ціркаль, В. Ю. Шепітько та інші. Проте багато теоретичних питань та пов'язаних із ними практичних проблем залучення та ролі спеціаліста в отриманні зразків та підготовці матеріалів для проведення експертизи лишаються невирішеними.

Метою статті є аналіз проблемних питань, що стосуються доцільності залучення спеціаліста до процедури отримання зразків, значення застосування спеціальних знань

при здійсненні даної слідчої дії, процесуального порядку та змісту надання допомоги спеціалістом при отриманні зразків та підготовці матеріалів для проведення експертизи.

Науковці по-різному вирішують проблему участі спеціаліста в процесі отримання зразків та підготовки матеріалів для експертизи. Так, на думку О. А. Кравченка, «залучення спеціалістів до участі у підготовці та одержанні зразків для експертного дослідження сприятиме якісному проведенню цієї слідчої дії на досудовому слідстві та в суді» [2, с. 5]. Сокиран М. Ф. визначає, що допомога спеціаліста найбільш доцільна при підготовці матеріалів для ідентифікаційних досліджень, при яких обов'язково проводиться попереднє дослідження, від якості якого залежить кінцевий результат [3, с. 160].

Д. В. Куриленко, посилаючись на слідчу практику, зазначає, що отримання зразків для проведення дактилоскопічних, фоноскопичних, судово-медичних та інших видів експертиз є майже неможливим без залучення спеціаліста. Вчений вважає, що спеціаліст допомагає слідчому визначити кількість, якість, форму і склад необхідних зразків, підібрати технічні засоби для їхнього відібрання, знайти умови, місце й інші обставини, при яких проведення даної слідчої дії буде більш повним, що відповідає високому професійному рівню і вимогам законності [4, с. 98].

Аналіз норм чинного законодавства дає підстави стверджувати, що законодавець лише передбачає можливість залучення спеціаліста до даної слідчої (розшукової) дії. Так, відповідно до ч. 2 ст. 71 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України): «Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду» [5].

У статті 245 КПК, яка безпосередньо регламентує порядок отримання зразків для експертизи, визначається, що зразки відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. І лише у випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом [5]. Варто звернути увагу, що в цій статті спеціаліст згадується лише у випадку, якщо проведення експертизи доручено судом. Що ж стосується інших випадків, відібрання зразків здійснюється стороною кримінального провадження. Проте, враховуючи положення ч. 2 ст. 3 КПК, згідно із яким спеціаліст може бути залучений сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду [5], можна стверджувати, що законодавець процесуально врегулював можливість залучення спеціаліста при відібранні зразків для експертизи і залишив право вибору (залучати спеціаліста чи не залучати) за стороною кримінального провадження, яка заявила клопотання про проведення експертизи.

Під час дослідження цього питання необхідно звернути увагу на такий підзаконний нормативно-правовий акт, як Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі – Рекомендації), затверджені наказом Міністерства юстиції України [6]. Саме в цьому документі наведені практичні поради для сторін при підготовці та призначенні судових експертиз. Що ж стосується питання нашого дослідження, то варто наголосити, що законодавець у даних Рекомендаціях зазначає, при яких експертизах доцільним є залучення спеціаліста для відібрання зразків (до відбору зразків при проведенні експертизи для ідентифікації особи,

яка нарисувала (вирізала) друкарську форму; у разі потреби для відбирання зразків запису пьд час проведення експертизи для ототожнення осіб за усним мовленням; при відібранні зразків для проведення ґрунтознавчої експертизи тощо). А також визначає, у яких випадках доцільно отримати консультацію від спеціаліста при підготовці матеріалів для проведення експертизи (під час підготовки або формулювання питань, що ставляться перед експертом; у зв'язку із призначенням багатооб'єктних експертиз; для того щоб визначити можливість призначення експертизи; для допомоги визначення даних, про які потрібно повідомити експерта) [6]. Тобто в цьому нормативному акті законодавець ширше розтлумачує, яку допомогу може надавати спеціаліст при відібранні зразків та підготовці матеріалів для проведення експертизи, і передбачає випадки, коли залучення таких осіб є найбільш бажаним.

Для того щоб зрозуміти роль спеціаліста під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії, необхідно зрозуміти природу зразків, яка, на жаль, не повною мірою регламентується законодавцем.

У чинному законодавстві не визначено поняття зразків, тому доцільно звернутися до наукової літератури. Так, В. М. Тертишник під зразками для експертного дослідження розуміє речовини або предмети, а також їх матеріально фіксовані відображення, які характеризують властивості певних об'єктів чи осіб, що підлягають експертному дослідженню (відбитки пальців рук, взуття, зліпки зубів, проби крові, слини, зразки почерку, шрифту друкарської машинки та інші). На його думку, під час проведення експертизи зразки для експертного дослідження використовуються експертом як порівняльні матеріали, але для слідчого на них поширюються всі вимоги доказового права щодо роботи з доказами [7, с. 74–75]. Н. О. Зубова ж зазначає вимоги, яким повинні відповідати зразки для всіх видів дослідження, а саме: законність, достовірність, порівнянність і достатня кількість [8, с. 264].

Також у законодавстві відсутня класифікація зразків, що має важливе значення для нашого дослідження. Оскільки від того, який саме вид зразку необхідно отримати (експериментальний, вільний, умовно-вільний тощо), залежить доцільність залучення спеціаліста та його роль на цьому етапі розслідування кримінального правопорушення. У Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень визначено види зразків лише для конкретних експертиз (так, наприклад, для проведення авторознавчої експертизи з метою встановлення авторства необхідно зібрати вільні, умовно-вільні й експериментальні зразки писемного мовлення особи, яка підлягає ідентифікації) [6]. Цей нормативний акт не передбачає правової регламентації загального поділу зразків.

Проаналізувавши наукову літературу та чинне законодавство [6; 7, с. 75; 9, с. 98–99], у загальному можна виділити такі види зразків: вільні, умовно-вільні та експериментальні. Так, під вільними зразками розуміють такі, які виникли до відкриття кримінального провадження та не пов'язані з його обставинами.

Поділ зразків на вільні та невільні зумовлений в основному такими особливостями. Особа, у якої відбирають зразки спеціально на експертизу, може свідомо змінити свої певні властивості і ознаки (наприклад, почерк, підпис, голос тощо). Безсумнівно, це ускладнює проведення експертизи. Саме для того щоб нейтралізувати значення даних факторів, вільними зразками відбирають листи, автобіографії тощо. Дані матеріали написані особою, яка перевіряється, до відкриття кримінального провадження і не мають

зв'язку з ним. Особа не могла знати про можливість використання даних документів у процесі почеркознавчої експертизи і тому вони написані звичним для неї способом без змін ознак почерку [9, с. 98].

Об'єкти, які використовують як умовно-вільні зразки, виникають після відкриття кримінального провадження, але не у зв'язку з підготовкою матеріалів на експертизу [7, с. 71; 9, с. 99]. Наприклад, закінчивши допит підозрюваного, слідчий пропонує йому підтвердити правильність зафіксованих показань підписом знизу кожної сторінки протоколу, які надалі можна буде використовувати як умовно-вільні зразки при призначенні і в процесі почеркознавчих досліджень.

Зразки, які виникають після відкриття кримінального провадження і у зв'язку з підготовкою матеріалів на почеркознавчу, дактилоскопічну, трасологічну, балістичну, фоноскопічну, технічну експертизу документів тощо, називають експериментальними, оскільки для їх отримання завжди створюються спеціальні умови [9, с. 99]. Вони виконуються за завданням органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта) і у зв'язку з призначенням даної експертизи [6].

Також П. П. Іщенко виділяє, поряд із загальноновизнаними видами зразків, такі: еталонні, зразки матеріалів або речовин досліджуваного об'єкта, контрольні (використовуються для проведення матеріалознавчих експертиз) та колекційні [9, с. 99]. Останні використовують для вирішення діагностичних завдань у балістичних експертизах (колекції вогнепальної зброї і боеприпасів до неї) в експертизі холодної зброї (колекції клинкової, неclinкової, металевій, комбінованої зброї). До них варто додати каталоги, альбоми, довідники рисунків протекторів автотранспортних засобів, холодної та вогнепальної зброї. Такі зразки полегшують роботу експерта, наприклад, при встановленні моделі і марки імпортного пістолета зі знищеним маркуванням та в інших випадках [9, с. 99].

Еталонні зразки допомагають вирішувати як класифікаційні, так і діагностичні завдання. Зокрема, при визначенні марки нафтопродуктів, лакофарбового матеріалу, назви отруйних або наркотичних речовин. Вони необхідні при встановленні факту розведення «дорогого» бензину «дешевим», фальсифікації алкоголю тощо [9, с. 100].

Зразки матеріалів або речовин досліджуваного об'єкта, залежно від ситуації, можуть виступати у вигляді середньої проби для рідких та сипучих речовин, а також зразків-представників цілого (зразки крові, слюни тощо) [9, с. 100].

Контрольні зразки використовують в основному в криміналістичній експертизі матеріалів та речовин, технічній експертизі документів, експертизі ґрунтів, судово-біологічній експертизі об'єктів тваринного та рослинного походження тощо. Їх вилучають для того, щоб переконатися у властивостях об'єкта (за аналогією із контрольними пробами в торгівлі, пробним визначенням золота тощо). Ці проби використовують для контролю, в експертизі ґрунтів називають пробами ґрунту. За ними визначають межі території, в яку входить місце події. Проби ґрунту беруть як із самого місця події, так і за його межами [9, с. 100].

Ця класифікація зразків для експертизи, як і будь-яка інша, є умовною. Проте, використовуючи такі положення, можна стверджувати:

1. Вільні і умовно-вільні зразки збирає лише слідчий (якщо існує потреба, то залучається спеціаліст).
2. Експериментальні зразки також відбираються аналогічним чином, проте зразки, які отримуються в процесі порівняльного дослідження, відбирає експерт самостійно.

3. Колекційні та еталонні зразки також відбираються експертом.

Такий стан речей зумовлений тим, що при здійсненні ідентифікаційних балістичних, трасологічних і деяких судово-медичних експертиз – отримання зразків для порівняння – прерогатива експерта, оскільки це один із етапів експертного дослідження (наприклад, експериментальний відстріл куль і гільз для ідентифікації вогнепальної зброї, отримання експериментальних слідів для ідентифікації холодної зброї, знарядь злому, інструментів тощо).

4. Проби (зразки) матеріалів і речовин досліджуваного об'єкта відбираються слідчим (як правило, за участі спеціаліста) [9, с. 103].

Таким чином, зразки отримує слідчий, якщо виникає необхідність, то залучається спеціаліст. Порядок вилучення та упаковки зразків фіксується в протоколі [5]. Якщо отримання зразків від об'єкта, який присланий для дослідження, здійснюється у процесі експертизи, то така дія здійснюється самим експертом, а порядок отримання таких зразків повинен бути відображений у висновку експерта [6].

Зрозуміло, що на законодавчому рівні передбачити всі випадки, коли є необхідним залучення спеціаліста для проведення цих слідчих дій, неможливо, оскільки на практиці виникають різноманітні ситуації. Проте варто виділити основні чинники, які визначають доцільність залучення та роль спеціаліста при отриманні зразків.

1. Для проведення якої експертизи відбираються зразки та здійснюється підготовка матеріалів. Якщо відібрання експериментальних зразків на почеркознавчу експертизу кваліфікований слідчий може здійснити самостійно, то при відібранні зразків на ґрунтознавчу експертизу доцільно залучати спеціаліста, оскільки така слідча (розшукова) дія потребує наявності спеціальних знань.

2. Які саме зразки необхідно отримати. Якщо отримання вільних та умовно-вільних у більшості випадків не потребує особливих навичок, то при отриманні експериментальних зразків слідчому необхідно бути обізнаним із особливостями відбору таких зразків або залучати спеціаліста. Проби (зразки) матеріалів і речовин, зазвичай, відбираються за участі спеціаліста, що зумовлюється складністю проведення цих процесуальних дій та необхідністю наявності спеціальних знань.

3. Навички слідчого. Кваліфікований відбір зразків залежить від досвідченості та знань слідчого. Проте це не є вирішальним фактором. Слідчий, який вивчив курс криміналістики, освоїв лише мінімум знань, які передбачені програмою з криміналістики для юридичних вузів. Зрозуміло, що спеціаліст має глибокі знання з усіх галузей криміналістики та знає криміналістичну техніку на сучасному рівні розвитку.

Варто зазначити, що зразки отримуються не тільки в порядку, передбаченому ст. 245 КПК, а й під час здійснення інших слідчих (розшукових) дій, таких як обшук, огляд місця події, допит [9, с. 105]. Так, наприклад, при проведенні обшуку можуть бути вилучені листи підозрюваного, які в подальшому можуть використовуватися як вільні зразки почерку.

Як уже зазначалося вище, відповідно до КПК, у разі потреби до відібрання зразків для експертизи залучається спеціаліст [5]. Оскільки закон не забороняє залучати спеціаліста, який в тому ж кримінальному провадженні здійснював функції експерта, то найдоцільнішим є проведення цієї слідчої (розшукової) дії саме із такою особою. Адже, якщо спеціаліст є водночас експертом, який здійснюватиме експертизу, він володіє всією сукупністю спеціальних знань, розуміє, якими саме властивостями повинні бути наділені ті

чи інші зразки, скільки їх потрібно, які методи застосовувати для їх отримання, тощо. Така особа зможе допомогти слідчому для якісного проведення даної слідчої (розшукової) дії. Це дозволяє виключити в майбутньому негативні моменти під час проведення експертизи у зв'язку із неправильною підготовкою матеріалів для експертизи або проблемами зі зразками. Тому на практиці здебільшого у ролі спеціаліста залучається експерт, який здійснюватиме експертне дослідження.

Розвиток науки та техніки не стоїть на місці, з часом коло експертиз, які мають доказове значення в кримінальному провадженні, лише розширюється. Усе це зумовлює виникнення ще більшого різноманіття зразків та ускладнення роботи із ними на всіх стадіях проведення такої процесуальної дії.

На думку науковців, допомога спеціаліста слідчому є доцільною на всіх стадіях отримання зразків: підготовчій, робочій та заключній [3, с. 157; 9, с.107; 10, с. 115].

Під час підготовки до проведення даної процесуальної дії спеціаліст може допомогти слідчому визначити, які зразки і в якій кількості необхідні для експертного дослідження, які необхідні умови для їх отримання, як краще провести їх вилучення, які потрібні матеріали, інструменти, пристрої, предмети тощо. Для цього спеціалісту потрібно ознайомитися з матеріалами кримінальної справи, вивчити сліди, документи і речові докази [3, с. 157]. Тобто на підготовчій стадії отримання зразків участь спеціаліста носить переважно консультативний характер.

Що ж до робочої і заключної стадій, то участь спеціаліста на цих етапах полягає в таких діях:

- безпосередньо надавати допомогу при їх отриманні;
- проводити попереднє дослідження отриманих зразків (наприклад, на придатність для експертного дослідження);
- застосовувати технічні засоби при отриманні та вилученні зразків;
- здійснювати їх упаковку;
- надавати допомогу при фіксації в протокол порядку проведення цієї слідчої дії;
- консультувати слідчого при формулюванні завдань експерту (постановка питань, допомога під час оформлення клопотання для проведення експертизи тощо) [4, с. 99; 9, с. 110].

Важливо зазначити, що в процесі вилучення зразків спеціаліст перевіряє, чи відобразилися в них ті властивості, ознаки, особливості, які роблять зразки придатними для проведення дослідження. Звідси можна зробити висновок, що вся діяльність з підготовки, вилучення та оцінки зразків носить творчий, дослідницький характер. Тому не випадково отримання зразків є однією із важливих форм присутності спеціаліста (експерта у ролі спеціаліста) під час розслідування злочинів. Правильний відбір зразків має важливе значення для успішного вирішення експертом поставлених завдань [9, с. 109].

Відповідно до законодавства отримання зразків здійснюється стороною кримінального провадження, за клопотанням якої проводиться експертиза, а участь спеціаліста носить лише допоміжний та консультативний характер. Проте на практиці це не завжди так. Сьогодні на місці події не є чимось особливим, коли спеціаліст сам шукає сліди, сам їх вилучає та упаковує, а слідчий фіксує всі ці дії в протоколі. Така ж ситуація виникає і при відібранні зразків для експертизи.

На думку Д. В. Куриленка, норма КПК, що стосується випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, то в такому разі відібрання зразків для її проведення

здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом [5], вимагає уточнення. Оскільки з неї випливає, що спеціаліст самостійно може здійснювати заходи і дії, пов'язані з отриманням зразків. Законодавець наділяє спеціаліста невласливими йому повноваженнями. Наприклад, вільні зразки, як уже зазначалося вище, можуть вилучатися в ході обшуку. Так само, для того щоб надати зразкам «процесуального значення», процедура їх отримання повинна бути зафіксована у протоколі та проводитися в присутності уповноваженого органу. Зрозуміло, що спеціаліст, відповідно до його процесуального статусу, не може здійснити всі ці дії самостійно. Ми погоджуємося із висновком Д. В. Куриленка проте те, що здійснення такої процесуальної дії варто доручити органу, який проводив досудове розслідування (як це здійснюється за загальним правилом для інших слідчих дій) [4, с. 100].

Також доцільно розглянути питання, що стосуються примусового вилучення біологічних зразків. Відповідно до чинного законодавства: «У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, ... має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово». Проте робота із біологічними зразками за своєю специфікою потребує наявності спеціальних знань, і те, що законодавець не передбачив обов'язкову участь спеціаліста в проведенні цієї слідчої дії, є вагомим недоліком. Відбирання таких зразків слідчим чи оперативним працівником є неприпустимим. Оскільки особливість відбирання цих зразків пов'язана із гарантуванням права на життя, особисту недоторканність та належний захист здоров'я осіб.

П. П. Іщенко підтримував думку, що допомога спеціаліста під час призначення експертизи носить здебільшого консультативний характер. Він вважав, що роль спеціаліста в цьому процесі полягає в наданні консультацій з питань: необхідності призначення експертизи; часу її проведення; переліку питань, які варто поставити перед експертом. Водночас науковець зазначає, що зводить участь спеціаліста при підготовці матеріалів для експертизи лише до надання консультацій не слід. Наприклад, до того як скласти клопотання про проведення експертизи, потрібно кваліфіковано оглянути майбутні об'єкти дослідження (документи, сліди або їх копії, речові докази тощо) і відповідно до поставлених завдань визначити вид експертизи та перелік питань, які необхідно задати експерту. Навіть під час здійснення цих дій у слідчого виникають певні труднощі, які іноді перетворюються в невирішувану проблему. Так, на жаль, часто слідчі зіштовхуються з подібними питаннями, якщо справа стосується комплексної експертизи. Належним чином підготовлена та кваліфіковано проведена комплексна експертиза за участі експертів із різними галузевими знаннями надає широку доказову базу. Багато із таких досліджень не проводять саме через помилки, які допущені на стадії досудового розслідування [9, с. 111–112]. Тому участь спеціаліста під час підготовки матеріалів для експертизи є досить важливою. Підбір матеріалів для експертизи потребує необхідних знань методів дослідження, дотримання правил вилучення, упаковки і зберігання об'єктів дослідження. Здійснення таких дій слідчим самостійно несе певні ризики для майбутньої експертизи.

Отже, залучення спеціаліста під час отримання зразків та підготовки матеріалів для проведення експертного дослідження зумовлюється, перш за все, складністю відбирання зразків для певних видів експертиз, видами зразків, які необхідно отримати, рівнем підготовки слідчого. На основі проаналізованого матеріалу можна стверджувати, що

використання спеціальних знань на цьому етапі досудового розслідування сприяє кваліфікованому здійсненню таких дій. Допомога спеціаліста при отриманні зразків та підготовці матеріалів для проведення експертизи скорочує час проведення досліджень та забезпечує якість висновку експерта. Найкращим варіантом є залучення у ролі спеціаліста експерта, який здійснюватиме проведення конкретної експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики / Демографічна та соціальна статистика [Електронний ресурс] / Правосуддя та злочинність / Правопорушення (1990–2016) – 2018. <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Кравченко О. А. Тактика одержання деяких видів зразків для експертного дослідження за участю спеціалістів [Електронний ресурс] / О. А. Кравченко. – 2011. – С. 1–5 http://www.bookz.com.ua/26/PD111_20.pdf
3. Сокиран М. Ф. Отримання слідчим зразків для експертизи за участю спеціаліста [Електронний ресурс] / М. Ф. Сокиран. – 2014. – С. 153–161 http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2014_59_21.
4. Куриленко Д. В. Інститут обізнаних осіб у змагальному кримінальному провадженні : дис. канд. юр. наук : 12.00.09 / Куриленко Дмитро Віталійович. – Харків, 2017. – 254 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України : від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] // Сайт ВР України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>.
6. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: рекомендації від 08.10.1998 № 53/5 // [Електронний ресурс] // Сайт ВР України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/page2>.
7. Тертишник В. М. Кримінальний процес України : особлива частина / В. М. Тертишник. – Київ : Алерта, 2014. – 420 с.
8. Зубова Н. О. Зразки для експертного дослідження: порядок отримання та основні вимоги / Н. О. Зубова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2013. – № 13. – С. 259–265.
9. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты) / Петр Петрович Ищенко. – Москва : Юридическая литература, 1990. – 160 с.
10. Ємець Н. А. Тактичні прийоми отримання експериментальних зразків для порівняльного дослідження. Участь спеціаліста у цій слідчій дії / Н. А. Ємець // Криміналістичний вісник. – 2014. – № 1. – С. 113–117.